

אכן מדברי התוס' משמע שאפילו אם הצילה עצמה מסכנה על ידי כך, נחשבת כמזנה ברצון ואסורה על בעלה. ויש להסביר שיטתם, שכיון שלא היה כאן אונס על הזנות עצמה, אף שעשתה כן להינצל ממיתה, כי האי גוונא אינו אונס. [ואף הרמב"ן יש לומר שמודה בעיקרון לסברה זו, אלא שסבור שכיון שהגוי תבעה, אף שלא איים עליה במוות, נחשבת כ'קרקע עולם' בהסכמתה שמחמת הפחד. ולפי הנחה זו גם הוא יודה שאם עשתה כן ללא תביעה מצידו, תאסר לבעלה, אלא שאין חוששין לכך].

חילוק זה מתבאר מתוך פסקי הרמב"ם (הל' יסודי התורה פרק ה), שפסק שמי שאנסוהו בדברים שדינם 'הרג ואל יעבור', ועבר — אינו נענש בדיני אדם, מפני שנחשב כאנוס. מאידך, חולה שהתרפא באחד משלשה עבירות חמורות, מענישין אותו. אף על פי שבשני המקרים איום המוות מרחף על פניו ומחמתו עשה מה שעשה, אלא שבחולי לא היה אונס ישיר על העוון, אלא שהוא מיזמתו עשה כן כדי להינצל, לכך נידון כמזיד ולא כאנוס. (משפט כהן קמד. וע' במש"כ ב'עזרת כהן' ח. וכ"כ בקיצור באבני נור ח"מ ב (מחודש לא' ד"ה ובענייניו). הבאר בדברי הרמב"ם כבר נמצא באבן האזל ובאר שמה).

דף כז

נאמנות 'מסיח לפי תומו'

— מבואר בסוגיא בבבא קמא (קיד), שפסולי עדות אינם נאמנים ב'מסיח לפי תומו' אלא או בעדות אשה שמת בעלה משום עיגונא, או באיסור שבויה לכהן (שהקלו בה, לפי שאין בה אלא ספק בעלמא), או בתרומה דרבנן, או בהוצאת ממון שאינו שלו אלא בקנין דרבנן.

ומכאן כתבו הפוסקים, ש'מסיח לפי תומו' אינו נאמן כלפי דינים שמדאורייתא ונאמן כלפי דינים דרבנן. (עתוס'; יו"ד סט, י צח, א; זכר יצחק ח"א נג). ואפילו בדינים שאין צריך בהם תורת 'עדות', כמו באיסורין שעד אחד נאמן, גם כן אינו נאמן במסל"ת, כל שבדאורייתא. (כן מסקנת הט"ז ביו"ד צח).

ואולם, כתב הריב"ש (בשו"ת, תלג) וכן פסקו הש"ך (יו"ד שם סק"ב) והגר"א (שם), שאף באיסור דאורייתא, כל שאפשר לעמוד על בירור הדבר, ויוכר שקרו — נאמן גם במסיח לפי תומו.

וכתב הפמ"ג שם, שדוקא כשניתן לברר מיידית, שירא ביותר, ולא לאחר זמן רב. (וכ"כ עוד אחרונים, שם. 'זכן מסתבר' — אג"מ אה"ע ח"א ח).

מתוך המבואר בשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"ד יב, ושם פג, ג) נראה, שגם בנוגע לדין תורה יש ל'מסיח לפי תומו' נאמנות בגדר של 'ספק'. [וזהו הסיבה לחלק בין דינים דאורייתא לרבנן]. ולכאורה לפי זה, לעולם יש לחוש לחומרא לדברי המסיח לפי תומו, בכל מקום שאין צורך בדין 'עדות', כמו באיסורין).

ואמנם, יש סוברים שאין נאמנות לנכרי המסיח לפי תומו אפילו בדינים דרבנן, אם לא באופן של 'מירתת' — שמפחד פן יודע שקרו. (כן כתב הפרי חדש (יו"ד סט סקל"ט, ובסי' צח שם), לדעת השולחן ערוך). והספרדים שנוהגים כדעת מרן השולחן ערוך, יש להם לנהוג כן למעשה. כגון, נכרי המסיח לפי תומו שהביצה לא נולדה ביום טוב — אסורה. (כן שמעתי מהגר"ע יוסף שליט"א בשיעור — סיון תשמ"ט). וע"ע: דברי אמת — 'בענין דברי סופרים' ג; זכר יצחק נג.

(ע"ב) 'אמר ר' זכריה בן הקצב: המעון הזה, לא זזה ידה מתוך ידי משעה שנכנסו עובדי כוכבים לירושלים ועד שיצאו. אמרו לו: אין אדם מעיד על עצמו. תנא: ואף על פי כן ('אסרו

עליו, לפי שכהן היה' — רש"י, ייחד לה בית בחצרו' —

הקשה הגאון רבי עקיבא איגר ועוד: הלא אמרו (לעיל כב): ב'שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת' — הגם שהבא עליה חייב אשם תלוי, אם האשה אומרת 'ברי לי' שמת, ונישאת לאחד מעדיה — לא

תצא. קל וחומר בשבויה שכל איסורה מדרבנן, כיון שהוא והיא יודעים שלא נטמאה, למה יוציאנה? תרצו האחרונים (שערי ישר ו, ת; חידושי הגר"ט — כתובות, סימנים: כט לו. ועיקר הדבר נמצא כבר בחידושי החתם-סופר — חתן הגרעק"א) שפעמים שאסרו חכמים דבר מסוים מפני הספק, ונתנו לו דין 'ודאי', שעשו הספק כודאי. ואף כאן, אם כי איסור שבויה נובע מחמת חשש טומאה, עשאוהו לאיסור ודאי, איסור 'שבויה', והלא אמירת 'ברי' אינה מועלת אלא במקום הספק ולא באיסור ודאי.

[כיוצא בזה מצינו בש"ך (יו"ד כללי ספק-ספקא, ית. בשם ה'איסור-והיתר') לענין איסור חז"ל של גבינות עכו"ם, שאין עושים 'ספק-ספקא' ע"י צירוף ספק נוסף, הגם שאיסור הגבינה מחמת הספק הוא, כיון שנתנו לו דין ודאי. יתר על כן כתב הש"ך, אין אומרים שם 'ספיקא דרבנן לקולא' שאינו איסור חדש של חכמים, אלא שעשאוהו מפני החשש, כאילו היה בה איסור של תורה ודאי].

(יש להעיר שאף שעשו חכמים את השבויה כטמאה-ודאי, כהגדרת האחרונים, אעפ"כ הסתפקו בגמרא לעיל (בע"א) לומר במחבוא שאינו מחזיק אלא אחת — כולן טהורות, ואינו דומה לשני שבילין' ד'התם ודאי איכא טומאה, הכא מי יימר דאיטמי'. ובאר הדברים, שכשיש מחבוא להימלט אליו, אין הנמלטת בגדר 'שבויה' כלל ועיקר. וכיון שעל כל אשה י"ל שנחבאה, מעמידים כולן על חוקת כשרותן לומר שאיננה 'שבויה'. עוד יש להעיר ממה שמועיל מיגו ו'הפה שאסר הוא הפה שהתיר' בשבויה (ע' לעיל במשנה כב. ובגמרא לעיל בסמוך), לומר 'טהורה אני' — וצ"ל שבכגון זה לא גזרו חכמים מעיקרא דין שבויה.

ובעיקר קושית הגרע"א לכאן' היה נראה לתרץ, שכאן חששו שמה משקרת ובאמת יודעת שנבעלה, מאחר ואינה חוששת להכחשה, משא"כ במיתת הבעל חוששת שמה יתגלה שקרה. ונחמיר עליה בסופה).

דף כח

'ואי אשמעינן רבו משום דאית ליה אימתיה דרביה' — לכן אם לא ברור לו בודאות שזהו כתב ידו, הוא ירא לומר על הספק, פן יוכיחנו על פניו שקר העדת בי. (רש"ש. ולפימש"כ רש"י במשנה שאביו מת [שאל"כ מדוע צריכים לקטן זה, יבוא האב ויעיד על חתימתו] לכאורה כן הציור ברבו, וזה לא אתי שפיר לפירוש הרש"ש. ויש לפרש משום אימת רבו בהיותו אצלו בקטנותו, נחרתים אצלו זכרונות מרבו ומכל עניניו, ובכלל זה כתב ידו של רבו).

(ע"ב) 'אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידם'

'הגדולים, אשר כל מעיינם בתורה ועבודת ה', ומעמיקים מחשבות ועיונים בתורה ובדבקות, אין חושבים בעניני עולם-הזה כלל, שהרי מלא לבבם מחשבות ושאיפות בעניני התורה, העבודה והדבקות. ולכאורה הלא קל מאד במצב כזה שיכשלו ח"ו בעבירות של עשיית נזק ואכילות והנאות אסורות, משום שטרודים המה בגירסתיהו ועוסקים במחשבות עיון, ועל ידי זה קרובים הם לבחינת אונס. אבל סייעתא דשמיא היא אשר תשמרם, ובבחינת אמרם ז"ל: 'זמה בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידיהם, צדיקים עצמן לא כל שכן'. (מכתב מאלהו ח"ב עמ' 228)

עוד בענין תקלת צדיקים — ראה במובא ביבמות צט בשם הנצי"ב, ובנדרים י.

'משפחה זו כשרה ומשפחה זו פסולה' — פירש הר"ן, לא שיכול לפסול משפחה, שהרי אפילו גדול אינו נאמן לפסול, שאין ערער פחות משנים. וכמו כן אינו נאמן לכשיר משפחה שלימה שהחזקה כולה בפסול, אלא מדובר במשפחה שיצא עליה שם פסול ואין ידוע אם כולה או מקצתה, ומעיד ומברר על פי מה שראה בקטנותו שבית אב פלוני שבאותה משפחה כשר ובית אב אחר פסול, וסומכים על דבריו להאכיל בתרומה דרבנן אותו בית אב שהוא מכשיר.

דף כז

מה. א. עיר שכבשוה כרקום — מה דין הכהנות שבתוכה?

ב. אלו אישים נאמנים להעיד על השבויה שהיא טהורה ואלו אינם נאמנים?

עיר שכבשוה כרקום (=כובש הצר על העיר) — כל כהנות שנמצאו בתוכה פסולות. לדברי רבי יצחק בר אלעזר בשם חזקיה [דלא כרב מרי], יש חילוק בין כרקום של אותה מלכות וכרקום של מלכות אחרת. (לפרש"י, באותה מלכות אין רוצים לפגוע בבני העיר אלא כובשים לצורך מס הלכך מותרות, משא"כ של מלכות אחרת. ולפר"ח ור"ת, בשל אותה מלכות אסורה, שיש פנאי לבעול, משא"כ בולשת של מלכות אחרת שאימתה עליהם ואין להם פנאי). ולוי הוסיף תנאי, באופן שהקיפו את המקום באמצעי שמירה שא"א לברוח, כגון חיות ודברים המשמיעים קול. (לפרש"י הוא תנאי להתר, שהמלכות משגיחה שאף אחד מבני המשמר לא יוכל לגשת העירה ולפגוע בתושביה. ולפר"ח הוא תנאי לאיסור, שאין אפשרות לאף אשה לברוח מהמקום). ויש דעה שאינה מצריכה זאת. אמר רב אידי בר אבין אמר רבי יצחק בר אשיאן: אם יש שם מחבואה אחת — מצלת על הכהנות כולן, שהקילו בשבויה לתלות בכל אחת שנחבאתה. ונסתפק רבי ירמיה במחבואה שאינה מחזקת אלא אחת, האם דנים על כל אחת ואחת לתלות שנחבאתה אם לאו. ורצו לפשוט לחומרא ודחו. הרי"ף פסק לקולא וכדחייית הש"ס, שכן בשבויה הקלו. וכן נקט הרא"ש לעיקר. והביא שיש שפסקו שלכתחילה לא תנשא ואם נישאת לא תצא. אמרה לא נחבאתי ולא נטמאתי — נסתפק רב אשי האם אומרים 'מה לי לשקר' ואם רצתה היתה אומרת נחבאתי הלכך נאמנת, אם לאו. (ומסקנת ההלכה שנאמנת לומר טהורה היא מתוך שיכולה לומר נמלטתי כשנכבשה העיר או במחבואה הייתי. רמב"ם איס"ב יח, כח).

ב. אפילו עבד אפילו שפחה [של אחרים או של הבעל], וכן תינוק ותינוקת, נאמנים להעיד על השבויה שהיא טהורה. וכן אחיה ואחותה אביה ואמה נאמנים, אבל היא עצמה או בעלה אינם נאמנים. ועבד ושפחה שלה — לדברי רב פפי ורב אשי שנוי הדבר במחלוקת הברייתות. ולדברי רב פפא אינם נאמנים אלא במסיחים לפי תומם, וכן הדין בבנה ובבתה.

א. הרמב"ם (איס"ב יח, יט) והרי"ף והרא"ש פסקו כרב פפא. ויש שפסקו כרב אשי שהוא בתרא, ששפחה נאמנת.

ב. היא ובעלה אפילו מסיחים לפי תומם אינם נאמנים. תוס'.

ג. תינוק ותינוקת — כתב הרמב"ם שאינם כשרים להעיד אלא במסיח לפי תומו, והר"ן והרב המגיד השיגו עפ"י פשט הסוגיא שנאמנים אף בלא מסל"ת. (וע' אבני נזר אה"ע פו, ג-ח).

בלשת שבאה לעיר — דין חביות היין, נתבאר בע"ז ע.

מו. שני שבילין אחד טמא ואחד טהור, והלך אחד באחד מהם ועשה טהרות, ובא חברו והלך בשני — מה דינם?

שני שבילים, אחד טמא ואחד טהור, והלך אדם באחד מהם ונגע בטהרות, והלך חברו בשני ונגע בטהרות — אם נשאל כל אחד בפני עצמו, טהורים שניהם, כי יש להעמיד כל אחד מהם בחזקת טהרה. נשאלו שניהם בבת אחת — טמאים, שאי אפשר לומר טהורים אתם בזמן שאחד מהם ודאי נטמא. (ונראה שהוא מדרבנן, אבל מהתורה אפילו בבת אחת טהורים. תוס'; ר"ן. וכן הוכיח המשנה-למלך (אה"ש יט, ב) מסוגית הגמרא בניזיר).

- נשאל האחד על חברו — לרבי יהודה טהורים, (ואומרים לו טהור אתה, וממילא יבין שגם חברו טהור. רש"י פסחים), ולרבי יוסי טמאים, כאילו שאלו שניהם ביחד. (כן פירש רבא ואיתימא רבי יוחנן).
- א. הלכה כרבי יוסי. לגרסתנו רבי יוסי אומר שניהם טמאים. ואולם לגרסת ר"ח ראב"ן ור"ה רבי יוסי מטהר.
- פירשו התוס' [וכ"ה בתור"פ פסחים. ומרש"י לכאורה אין במשמע כן] שאם נשאל כאחד עליו ועל חברו — טמאים לדברי הכל, אלא מדובר ששאל על עצמו וטהרוהו ואח"כ בא לישאל על של חברו.
- ב. בכל אופן שניהם חייבים להיטהר, שמא יגעו שניהם בתרומה ואז היא נטמאת ודאי והאוכלה במיתה, וכן אם נגעו באדם אחד ונכנס למקדש — חייב. (תוס').
- אדם שאכל מתרומה שנגע בה זה ואחר כך אכל מתרומה שנגע חברו — חייב. (עפ"י מהרש"א. וע' מהרש"ל).
- יש אומרים שאם נגעו שני האנשים בטהרות של אדם אחד — אין מטהרים שתיהן, שהרי יש טומאה אצלו. (עפ"י משנה למלך — אה"ט ט).
- ג. מדובר שהטומאה ממלאת את כל רוחב השביל, שאין עובר בו שלא יאהיל. (רש"י). אבל אם יכול לעבור בו ללא שיטמא, אין כאן 'תרת' דסתרי', ובכל אופן יש לטהר ברשות הרבים. (עפ"י ר"ש; פני יהושע. וע' תוס' רבנו פרץ פסחים).
- ד. היו שני השבילים רשות היחיד — שניהם תולים. (עפ"י חזון איש טהרות ה. וע"ע דבר שמואל — פסחים י; ברכת שמעון — ט).

דפים כז — כח

מז. האם מותר לכהן לדור בקירבת אשתו שנשבת ונאסרה לו או בקירבת גרושתו? מי נדחה מפני מי? וכיצד יעשו כאשר ישנם קשרי ממון ביניהם?

אשת כהן שנאסרה עליו משום שבוייה, מותרת לדור עמו בחצר אחת, ובלבד שיהיו עמו בניו ובניו ביתו תמיד לשמרו. (כמעשה ברבי זכריה בן הקצב; רמב"ם איסור"ב יח, כה).
ודוקא בשבוייה הקילו הואיל והדבר ספק, אבל גרושת כהן לא תדור עמו במבוי, שלא יבוא לידי עבירה מתוך שמכירים זא"ז.

ודוקא בפנויה, אבל נישאת מותרת לדור עמו במבוי אבל לא באותה שכונה דהיינו שלשה בתים. (תוס' עפ"י ע"ז כא). והרא"ש כתב ששכונה גדולה ממבוי ובאשת איש החמירו יותר מבגרושה לכהן או מגרושת ישראל שנישאה ונתאלמנה או נתגרשה.
כפר קטן נידון כשכונה (אבל לא כפר בינוני. תוס').

היא נדחית מפניו, שטלטלת גבר קשה יותר משל אשה, מלבד אם היתה חצר שלה — הוא נדחה מפניה.

לוה הימנה בנכסי אביה — אינה נפרעת לאחר גירושיה אלא על ידי אחר. באה עמו הגרושה לדין — אמר רב ששת: אין מזדקקים להם. רב פפא אמר: משמתים אותם. רב הונא בריה דרב יהושע אמר: (אף. תוס') מלקים אותם על כך.
במה דברים אמורים — כשנתגרשה מן הנשואין, אבל מן האירוסין נפרעת על ידי עצמה (וגם מותרת לדור עמו. רמב"ם איסור"ב כא, כז), מלבד אם ידענו שלבם גס זה בזה.